

**ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА В КОНТЕКСТІ
ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ**

Стаття посвячена проблемі управління качеством профессиональной подготовки будущих учителей художественных дисциплин в контексте европейского вектора развития образовательной сферы. Раскрыта сущность педагогической диагностики и ее функции, обоснована развивающая и побудительно-рефлексивная роль педагогической диагностики, которая реализуется во время проведения диагностических процедур. На основе обобщения экспериментального исследования по проблемам формирования художественно-ментального опыта предлагается целенаправленное применение методов педагогической диагностики как средства повышения качества образования будущих учителей художественных дисциплин.

Ключевые слова: *качество образования, педагогический менеджмент, управление качеством образования, художественно-ментальный опыт, педагогическая диагностика.*

The article "Pedagogical diagnostics in the context of improving the quality of arts education" by Olena Rebrova is devoted to quality management of the artistic education. The problem of the quality of training of future teachers of artistic disciplines has been updated in the context of the European vector of development of education. The essence of pedagogical diagnostics and its functions were presented. Of developing and reflexive role of educational assessment, which is realized with the introduction of diagnostic procedures in forming experiment of many studies were presented too. On the basis of generalization of experimental research on the formation of artistic and mental experience is offered purposeful application of educational assessment as a means of improving the quality of education of future teachers of artistic disciplines.

Keywords: *quality of education, educational management, quality management education, artistic and mental experience, pedagogical diagnostics.*

В сучасних умовах державницьких перетворень вимоги до якісної освіти майбутніх фахівців стають основою багатьох наукових досліджень та практичних стратегій. Актуалізуються питання фахової компетентності та самостійності, винахідливості та мобільності, ініціативності та майстерності майбутніх фахівців. У межах цього процесу передбаченими стають певні суперечності, зокрема, між критеріями якісної освіти до зарубіжних фахівців та тих, що отримали освіту в Україні, але мають працювати у відповідних до європейських стандартів умовах.

Однак є галузі, де фахова підготовка, з одного боку, має відповідати цим стандартам, а з іншого, ще більше наповнюватися національними, українськими цінностями та традиціями. До таких галузей належить мистецька освіта, зокрема підготовка вчителів мистецьких дисциплін. У цьому контексті актуальним стає орієнтація майбутніх учителів на художньо-ментальні цінності, в основі яких лежить художньо-ментальний досвід.

У нашому дослідженні було доведено, що саме він є каталізатором і чинником підвищення якості освіти, оскільки впливає на розвиток та утворення фахових якостей ментального характеру. *Художньо-ментальний досвід* стосовно вчителів музичного мистецтва і хореографії є складним, полімодальним, інтегрованим фаховим утворенням особистості, процесом і результатом духовно-практичної діяльності, що складається з накопичення художньої інформації (етнічної, полікультурної, художньо-стильової, субкультурної). При цьому художня інформація поступово підлягає емоційно-інтуїтивній та рефлексивній переробці з подальшим інтелектуальним осягненням її цінності, смислової сутності, відповідності культурним традиціям, етнічній та регіональній належності. На

основі художньо-ментального досвіду формується конгломерат когнітивно-інтелектуальних, художньо-екзистенційних і творчо-діяльнісних сегментів фахової підготовки, які зумовлюють самоідентифікацію майбутнього вчителя та його стратегію на творчу реалізацію в художньо-педагогічній діяльності [6, с.464].

Питання якості освіти в науковій літературі розглядаються з точки зору параметрів, оцінок такої якості, а також з точки зору найбільш ефективних наукових підходів у контексті педагогічного менеджменту та управління якістю освіти. Аналіз наукових досліджень щодо запровадження концепції управління в науково-педагогічну галузь дозволив визначити їх напрямки та класифікувати за функціями наступним чином:

- Сутність та специфіка компетентностей та компетенцій залежно від фахового напрямку підготовки, що стають у полі зору управління якістю освіти (нормативно-кваліметрична функція) (Е.Бондаревська, Т.Браже, І.Зімня, С.Кульневич, А.Маркова, О.Овчарук, Д.Равен, І.Рахімбаєва, А.Хуторської).

- Технологія моніторингу якістю освіти (функція контролю) (В.Беспалько, В.Вовна, В.Горб, В.Короченцев, О.Субетто та інші).

- Управління якістю освіти, педагогічний менеджмент (функція керування та адміністрування) (В.Беспалько, В.Качалов, Н.Кузьміна, О.Нікітіна, Є.Бистрай, Н.Селезньов, П.Третьяков, О.Цокур).

- Розробка організаційно-методичних систем (функція формування та вдосконалення) (М.Гаріна, В.Докучаєва, Е.Злобін, В.Корольков, Г.Мотова, В.Панасюк, М.Поташнік, Г.Серіков, О.Субетто) [5, 194].

Не можна не вказати на педагогічні дослідження в галузі музичної освіти, спрямовані на розвиток та розкриття духовно-творчого потенціалу майбутнього вчителя, на його прагнення до творчої самореалізації (О.Олексюк, М.Ткач, А.Козир, В.Федоришин, інші науковці). Орієнтація на внутрішній творчий ресурс особистості є запорукою якісного навчання, а отже й якіснішої освіти.

В акмеологічній концепції щодо якості музичної освіти майбутніх учителів музики В. Федоришин наголошує на міждисциплінарному підході, який найбільш відповідає саме акмеології. В системі знань про людину він безпосередньо пов'язаний з розвитком творчої активності, ініціативи, самостійності учасників освітнього процесу, досліджує умови досягнення людиною вершин її творчості, професійної майстерності та виступає своєрідною теорією найвищих досягнень людини й цивілізації [8, с.6].

Міждисциплінарний підхід є на сьогодні найбільш актуальним, оскільки дозволяє дослідити та вплинути на досліджуваний феномен з різних точок зору. Саме міждисциплінарність створює умови, завдяки яким наука сьогодні розкриває й обґрунтовує нові знання, нові теоретичні концепції та втілює їх в практику.

Міждисциплінарність виявляється у можливості поєднати закономірності однієї науки в межах іншої, а також створити альтернативні педагогічні ситуації, які, з одного боку, дають відповідь на питання якості освіти, а з іншого стають засобами, що впливають на психолого-рефлексивні, підсвідомі процеси формування особистості майбутнього вчителя.

Духовна практика особистості зумовлена низкою факторів. Серед них у навчальному процесі виділяється фактор педагогічного впливу як різновид управління розвитком складних феноменів, зокрема таких як фахове становлення майбутнього вчителя. Але на цей процес також має вплив й цілеспрямовано побудована організаційно-методична система, котра характеризується відкритістю й гнучкістю, а також враховує зовнішні впливи і соціокультурне середовище, стохастичні явища і синергетичні процеси творчої діяльності (І.Пригожин, Г.Хакен), до яких відноситься й закономірності саморозвитку (М.Євтух).

Художньо-ментальний досвід також відноситься до таких явищ, оскільки він є певним духовно-практичним відображенням міждисциплінарного синтезу, підпорядкований різноманітним біполярним факторам внутрішнього та зовнішнього характеру і виявляється у різних видах художньо-творчої діяльності.

Ми розглядаємо якість освіти майбутніх учителів мистецьких дисциплін через рівень оволодіння художньо-ментальним досвідом, а управління цим процесом забезпечуємо

включенням до організаційно-методичної системи різноманітних, навіть суперечливих явищ та факторів. Умовно вони поєднанні у два генеральних напрямки: суспільно-стратегічний та особистісно-творчий. Обґрунтовуючи перший напрямок, спираємося на питання якості, представлені в концепції М.Євтуха. Згідно її діалектичних позицій в реалізації навчальної ролі вищої школи пріоритетним є забезпечення якості освіти з урахуванням потреб економіки, окремих громадян та суспільства в цілому. Разом з тим якість пов'язана з кількістю [1, с. 122].

Зауважимо, що кількість у даному випадку розглядається в контексті потужності навчального закладу, його наукового потенціалу, забезпечення економічною базою. У суспільно-стратегічному напрямку міждисциплінарність проявляється прямо та безпосередньо: це поєднання управління, менеджменту, організації праці, професійні (педагогічні) та вузько фахові (предметні) системи підготовки майбутніх учителів. У підготовці вчителів мистецьких дисциплін окремою галуззю є саме мистецтво, яке диктує і методику його вивчення, і організаційні форми навчання та творчої діяльності.

Натомість *особисто-творчий напрямок* передбачає переведення в нову якість певної кількості знань, умінь, навичок, які притаманні фаховій спільноті вчителів мистецьких дисциплін. Згідно цього напрямку, якість освіти, зокрема освіченої особистості, є категорією, котра позначає не лише ієрархію вузького фахового напрямку підготовки, а й більш широкого обсягу знань, умінь, досвіду, культури, ментальності (фахової та етно-національної), які дозволяють людині охоплювати рефлексією різні сторони життя, урізноманітнювати свій фаховий простір, широко та інтегровано мислити, самостійно реалізовувати свій конкурентоспроможний потенціал. На цьому рівні міждисциплінарність проявляється опосередковано, вона входить до фахового досвіду особистості зовні або через цілеспрямований навчальний процес. Між тим ця опосередкованість стає потужним джерелом підвищення якості освіти фахівця.

З цього приводу нагадаємо, що Г.Сельє наголошував на такій закономірності: чим більше науковець володіє інформацією з інших галузей знань, зокрема мистецтва, тим імовірніше він розкриє щось нове в своїй науці [7]. В.Вернадський наголошував на можливості висловлення наукової думки художніми засобами. Пізнання людиною навколишнього світу здійснюється, за його переконанням, у різних напрямках, які доповнюють і збагачують один одного. Йдеться про філософію, мистецтво, релігію, науку [3]. Останню науковець називав «великим творінням духу».

У дослідженні якості освіти розуміється як ознака результативності освітньої діяльності на основі визначеної, запроєктованої та втіленої в практику системи знань, розвитку здібностей, накопичення досвіду, сформованості навичок та умінь, потенціалу самостворення та перетворення, що в сукупності задовольняє потребу суспільства та сприяє особистості в її прагненні самореалізуватися в якості фахівця, здатного розширювати межі своєї фахової компетентності, залучати знання з інших галузей [1, с.153]

Підвищення якості освіти в контексті управління та педагогічного менеджменту (З.Курлянд, М.Євтух, А.Губа, інші) зумовлено ефективністю педагогічної діагностики. Засоби діагностики – обов'язкова частина самоаналізу під час ліцензування спеціальності. Слід зазначити, що в науково-педагогічних дослідженнях частіше застосовують психолого-педагогічну діагностику, до якої відносяться різноманітні тести, методики. Проте педагогічна діагностика нібито втрачає свою наукоємність та актуальність. Нагадаємо сутність педагогічної діагностики та її виявлення в мистецькій освіті.

«Педагогічна діагностика нараховує стільки ж років, як і уся педагогічна діяльність» [4, с.6], але поняття «педагогічна діагностика» є відносно новим у світовій науці. К. Інгенкамп запропонував це поняття у 1968 р. за аналогією з медичною і психологічною діагностикою [4, с.6]. Під діагностичною діяльністю вчений розуміє процес, в ході якого, дотримуючись необхідних наукових критеріїв якості (з використанням діагностичного інструментарію чи без нього), вчитель спостерігає за учнями і проводить анкетування, обробляє дані спостережень і опитувань та повідомляє про отримані результати з метою характеристики поведінки, пояснення її мотивів чи передбачення поведінки в майбутньому [4, с. 8].

Отже, тести з музично-теоретичних дисциплін, контрольні роботи з дисциплін теоретичного, методичного та методологічного напрямів повністю співпадають з означеними властивостями педагогічної діагностики. Але стосовно мистецьких явищ, анкетування за спеціально розробленою «драматургією» розташування питань та їх змісту може бути спрямоване на визначення ціннісних орієнтацій або ставлення до мистецьких явищ. Так само з метою визначення ставлень можуть бути розроблені й тестові завдання. Крім того, тестові завдання інколи можуть спрямовуватись і на застосування логічного мислення у виборі вірної відповіді, а не конкретних знань. У цьому випадку постають питання: чи є, у такому випадку, застосовані методи проявом педагогічної діагностики; чи можна віднести до педагогічної діагностики застосування відео та аудіо анкет?

Згідно К. Інгенкампа, педагогічна діагностика застосовується як процес розпізнавання явищ, їх властивостей та ознак на основі визначених для цього параметрів. Таке трактування дало підстави науковцю визначити специфіку педагогічної діагностики як самостійної педагогічної та наукової діяльності, спрямованої не лише на визначення конкретних знань, а й різноманітних ставлень, характеристик, якостей. Стосовно останніх зауважимо, що фахові якості відповідають фаховій ментальності і виявляють себе не через конкретні знання, а через ставлення до них, тому через орієнтацію в знаннях та уміннях їх зручно застосовувати.

Отже, сутність педагогічної діагностики полягає у вивченні результативності навчально-виховного процесу на основі змін, які сталися в особистості фахівця. Стосовно вчителів мистецьких дисциплін, у контексті художньо-ментального досвіду як каталізатора якості освіти, визначаються такі з них: творчо-інтегративні процеси в діяльності, свідомості, мисленні, адекватність самооцінки, рефлексивність діяльності свідомості; якість творчої самостійності у виконавській, композиційній, художньо-педагогічній та науково-дослідницькій творчості, сформованість визначених ментальних якостей особистості вчителя музики та хореографії, вміння застосувати ментально-енергетичний ресурс в художньо-комунікативних процесах; якість самонавчання та самоорганізації творчого розвитку.

Для їх оцінювання було застосовано такі показники: *творчо-самостійний* (міра ефективності художньо-творчої самостійності в проектно-педагогічній та дослідницькій діяльності); *мобілізаційно-інноваційний* (ступінь академічної мобільності, застосування інноваційних технологій); *соціокультурно-діяльнісний* (активність продукування художніх цінностей в соціокультурну сферу, налаштованість на національно-художні цінності); *інтенціонально-екзистенційний* (розвиненість емоційно-асоціативної сфери, прагнення впливати на духовний розвиток інших, наявність художньо-комунікативної спрямованості особистості, емпатії, асертивності, науково-пізнавальної активності) [6, с.290]. Для їх визначення не обов'язково застосовувати психологічні тести, достатньо тривалих педагогічних спостережень, анкетування, проблемних бесід, диспутів, а також різноманітних завдань на оцінку, аналітичну, емоційну та творчу діяльність.

Останнім часом роль педагогічної діагностики суттєво розширюється, вона стає все більш поліфункціональною, включає в себе такі функції як аналітична, оцінна, функція контролю, корекційна, орієнтаційна, інформаційна, функції мотивації і стимулювання. З цього наведемо декілька підтверджень. Так, наприклад, В. Бондар розглядає педагогічну діагностику як новий рівень педагогічного контролю: «контроль з боку вчителів за результатами діяльності учнів трактується як педагогічна діагностика і виходить за межі перевірки й оцінювання знань, вмінь та навичок. За результатами педагогічної діагностики, яка здебільшого застосовується до виховання, враховуються індивідуальні особливості учнів: їхні інтереси, потреби й мотиви; захоплення, нахили, здатності та здібності; особливості перебігу психічних процесів – мови й мислення; уваги, уяви і фантазії; пам'яті, емоцій, волі тощо» [2, с.183]. І. Підласий в педагогічній діагностиці виокремлює функцію педагогічного контролю. Ю.Бабанський, К.Інгенкамп, А.Кочетов, В.Лозова, Н.Морзе та інші вчені у цілому акцентують увагу на таких функціях педагогічної діагностики: зворотного зв'язку в системі управління процесом навчання; оптимізації процесу навчання через вплив на умови на методи; аналітично-діагностична, що здійснюється з метою аналізу стану і динаміки розвитку студентів, виявлення обставин щодо подолання недоліків; класифікаційна

та рейтингова, що дозволяє класифікувати студента за певним комплексом параметрів; прогностична, що забезпечує прогнозування перебігу навчального процесу.

Цілком погоджуючись з означеними функціями, ми під час експериментальних досліджень констатували вплив діагностичних процедур (тестів, анкетування, спеціальних творчих завдань тощо) як формувального, розвивального та дидактичного потенціалу. Це було зумовлено активізацією свідомості та рефлексії ставлення до обговорюваних питань. Висновки, які ми зробили, були перевірено також експериментальним шляхом. Отже, під час традиційних занять з мистецьких фахових дисциплін доцільно застосовувати методи педагогічної діагностики як дидактичний та розвивальний потенціал студентів, а не лише як засіб отримати результати діагностичних зрізів.

У контексті наголошеного нами міждисциплінарного підходу педагогічна діагностика виступає інтегрованим процесом, що поєднує констатувальну та формувальну функцію, впливає на рефлексію знань та усвідомлення особистістю власних цінностей, ставлень до них, до обраного фаху; оптимізує ментально-психічні процеси фахового спрямування; розкриває межі кола художньої поінформованості. Усе це дозволяє ставитися до процедур педагогічної діагностики як до механізмів підвищення якості мистецької освіти, оскільки в мистецтві рефлексія, яку збуджують діагностичні процедури (відео, аудіо анкети, творчі завдання, завдання на ієрархію цінностей, психологічні тести тощо), стає чинником мотивації до розширення знань, до самооцінки, мотивує пошуки творчої реалізації та подальших власних перетворень.

Література

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України [за ред. В. Г. Кременя] [Електронне видання]. – К., 2009. – Режим доступу : <http://www.novi.org.ua/projects/artek/2nd/APN.pdf>
2. Бондар В. І. Дидактика / В. І. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264 с.
3. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление / В.И.Вернадский [Отв. ред. Я.Л.Яншин]. – М.: Наука, 1991. – 271с.
4. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика : пер. с нем. / К. Ингенкамп – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.
5. Реброва О.Є. Побудова організаційно-методичних систем в контексті проблематики управління якістю мистецької освіти / Олена Євгенівна Реброва // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія: зб.статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2011. – Вип. 32. – Ч.1. – С. 194-201.
6. Реброва О.Є. Теорія і методика формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії: дис. доктора пед. наук спец. 13.00.02- теорія і методика музичного навчання; 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Олена Євгенівна Реброва . – Київ, 2013. – 595с.
7. Селье Г. От мечты к открытию : Как стать учёным: / Г.Селье / [пер с англ. М.Н.Кондрашовой, И.С.Хорала]. – М.: Прогресс, 1987. – 368с. – С. 230.
8. Федоришин В.І. Теорія та методика фахової підготовки майбутніх учителів музики на акмеологічних засадах: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня доктора пед. наук спец. 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / В.І.Федоришин. – Київ, 2014. – 44с.

УДК 141.7:[37.011.3-05]:78

Проворова Є.М.

ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статье рассмотрены праксеологические характеристики деятельности учителя музыки. На основе анализа источников по праксеологии предложена классификация праксеологических категорий. Выявлено праксеологические категории, которые наиболее